

הלכות קידוש החודש

פתיחה. עבור מי כתב הרמב"ם את הלכות קידוש החודש? **א.** סיכום כללי של הלכות קידוש החודש. **ב.** סיכום של פרקים ו-ח. דרך חישוב לוח השנה. **ג.** סיכום של פרקים יא-חי. דרך חישוב ראיית הירח. **ד.** כמה מילים על המפרשים של הלכות קידוש החודש.

למי מיועדות הלכות קידוש החודש?

ספר משנה תורה להרמב"ם מיועד (כדברי הרמב"ם בהקדמתו) "לקטן ולגדול", ולכן נכתב בצורה פשוטה וברורה המתאימה גם לקטן.

אך בתוך הספר גופא, הלכות קידוש החודש עוסקות בנושא לא מוכר, ויש שם מושגים בלתי מוסברים כ"כ וחשבונות מורכבים, ולכן להלכות אלו יש תדמית של הלכות קשות הרחוקות מהשגתו של הלומד. ונשאלת השאלה, האם גם הלכות אלו מיועדות כנ"ל, לקטן ולגדול.

וכשנתבונן בדברי הרמב"ם עצמו, אפשר לראות שבהלכות אלו ישנם בכללות שני חשבונות שונים: החשבון הראשון (בפרקים ה-ח, ובהמשך לזה גם ט-י, כדלקמן) הוא חישוב הלוח הנהוג בידינו כיום. על חשבון זה הרמב"ם עצמו אומר במפורש, "אפילו תינוקות של בית רבן מגיעין עד סופו בשלשה וארבעה ימים".

החשבון השני, (מפרק יא ואילך) הוא חישוב זמן ראיית הירח החדש, כפי שהיו הבית דין עושין בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה. חשבון זה מורכב יותר, והרמב"ם מקדים ואומר שהוא כותב דברים אלו עבור "מי שרוחו נכונה ולבו תאב לדברי החכמות ולעמוד על הסודות", "שיהיה הכל ידוע למבינים". ולכאורה אפשר להבין מדברים אלו שאכן פרקים אלו אינם מיועדים לתינוקות של בית רבן. אך גם על חשבון זה כותב הרמב"ם, "יגענו הרבה עד שהמצינו דרכים קרובים שאין בחשבונם עומק גדול", "כדי שלא יבהל האדם שאינו רגיל בדברים אלו". הרי שהרמב"ם משתדל להנגיש גם חשבון זה כמה שאפשר.

ונקודה עיקרית שצריך לשים לב אליה: מטרתו של הרמב"ם בהלכות אלו היא להורות לנו דרך למעשה, כיצד לחשב ולקבוע מתי ראש חודש, ומתי יראה הירח. אך אין לו מטרה שנבין את משמעותן של החשבונות, מדוע יש להוסיף או להפחית מספר פלוני ממספר פלוני, כיון שאפשר לעשות את החשבונות – שזה העיקר – גם בלא להבין את משמעותן. ולכן הרמב"ם לא מסביר את משמעותן של החשבונות, אלא אומר באופן כללי, "טעם כל אלו החשבונות, ומפני מה מוסיפים מנין זה ומפני מה גורעין... היא חכמת התקופות והגימטריות שחברו בה חכמי יון ספרים הרבה".

אמנם במשך הדורות, ובפרט בדורנו, נתחברו כמה חיבורים שמטרתם להסביר את משמעות החשבונות שברמב"ם, אך מבחינת הרמב"ם עצמו, הוא הגיש לנו ספר שלם המותאם ללומד, בלי צורך בספרי עזר אלו.

אלא שגם הלימוד הפשוט של הרמב"ם, דהיינו ההבנה מה החשבון שצריך לעשות, גם הוא יכול להיות קשה. כיון שכנ"ל, מדובר בחשבון על חשבון, ותוך כדי הרמב"ם משתמש במונחים לא מוכרים ללומד, וכשהלומד אוהז בחשבון השלישי הוא כבר שוכח על מה מורה מונח פלוני שהוזכר בחשבון הראשון, וקל לו לאבד את ידיו ורגליו ברוב החשבונות.

אך הפתרון לבעיה זו הוא פשוט, דף ועט. לרשום על דף את סדר החשבונות ואת שמות המושגים שהרמב"ם מזכיר.

וכדי להקל על הלומד להחזיק ראש בחשבונות, ניתן לקמן סיכום כללי של מהלך העניינים בחשבונות קידוש החודש, עם ביאור כללי ובסיסי, במדה הדרושה בכדי לתפוס על מה מדובר כאן בכלל. וכדלקמן.

תוכן כללי של הלכות קידוש החודש

בכללות, אפשר לחלק את הלכות קידוש החודש לה' ענינים :

א. פרקים א-ד. דיני עדות החודש בפני בית דין וקידוש החודש על ידי בית דין, וכן הכללים לפיהם בית הדין קובע האם לעבר את השנה. חלק זה הוא חלק הלכתי רגיל, ככל שאר הספר.

ב. פרקים ה-ח. חישוב לוח השנה היהודי בזמן הזה, שאינו על פי עדות אלא לפי חשבון קבוע.

ג. פרקים ט-י. דרך החישוב כיצד לדעת אם האביב יגיע לפני חודש ניסן, שאז השנה תהיה שנה פשוטה. או שהאביב יגיע לאחר שהתחיל ניסן, שאז צריך לעבר את השנה.

חישוב זה אינו נוגע בזמן הזה, שהשנים הפשוטות והמעוברות קבועות בלוח, אלא בזמן שהבית דין היה קובע אם לעבר את השנה. אך החישוב שהבית דין היו מחשבים, הוא המשך של החישוב הקודם, שאנו משתמשים בו היום, וכפי שיפורט לקמן. ובפשטות זו הסיבה שהרמב"ם קבע חישוב זה בפרקים אלו, בהמשך לחישוב הקודם.

ד. פרקים יא-חי. דרך החישוב לפיה אפשר לקבוע אם אכן בפועל יראה הירח בליל פלוני או לא יראה. חישוב זה גם הוא אינו נוגע בזמן הזה, אלא נוגע לבית דין היושב לקבל את עדות החודש ולחקור את העדים. כנ"ל, חשבון זה הוא חשבון בפני עצמו שאינו קשור כלל לחשבונות שנתבארו בפרקים הקודמים.

ה. פרק יט. דרך החישוב באיזה גובה יראה הירח ולאיזה צד יהיה נוטה. מטרת חישוב זה היא חקירת העדים שבאו להעיד על ראית הירח, לבדוק האם התיאור שבפיהם אכן תואם למציאות שאמורה להיות לפי החשבון, ובמקרה שלא הרי שהם עדי שקר. חישוב זה מבוסס על החישוב הקודם שנתבאר מפרק יא ואילך.

*

נמצא כנ"ל, שבכללות יש כאן שני חשבונות, חשבון אחד בפרקים ה-י, עליו אומר הרמב"ם כנ"ל שהוא מיועד אפילו לתינוקות של בית רבן, והחשבון השני בפרקים יא-יט, שהוא כנראה מיועד יותר למבינים.

הבדל ראשון בין שני החשבונות, שהחשבון הראשון הוא חשבון של זמן, באיזה יום יהיה מולד תשרי או מולד ניסן, ואיזה אורך תהיה השנה. בחשבון זה סופרים רגעים, שעות, ימים, חדשים ושנים. ואילו החשבון השני הוא בעיקר חשבון של מקום, למצוא את מקום השמש והירח ברקיע ולהגדיר את המרחק שביניהם. המיקום על הרקיע נמדד במעלות, חלקים, שניות, ושלישיות. אותם סופרים בחשבון זה.

הבדל נוסף ביניהם, שהחשבון הראשון מבוסס כולו על כללים שנאמרו בחז"ל בסוגיות העוסקות בנושאים אלו, כפי שאפשר לראות בנושאי כלי הרמב"ם שעל כל ענין מציינים מקורו בדברי חז"ל. ואילו החשבון השני, מציאת מקום השמש והירח בשמיים, הוא מציאות בעולם שגם אומות העולם יכולים לראות אותה ולחשב אותה. ואכן בחלק זה הרמב"ם אינו מתבסס על חז"ל אלא על דברים שכתבו חכמי האומות, כפי שהוא מזכיר זאת במפורש כנ"ל.

ועוד ענין בזה, שהחשבון הראשון המבוסס כנ"ל על כללי חז"ל, אין בו כל כך חידוש של הרמב"ם משלו. ואמנם הרמב"ם הוציא מתוך כללי חז"ל חשבון מסודר ומפורט, אך אין זה אלא בירור וסידור של מה שכבר נכלל בתוך דברי חז"ל. אך החשבון השני, עם היותו מבוסס על נתונים שבדברי החכמים שקדמו לו שחקרו ומצאו מהו מהלך ומהירות השמש ומהו מהלך ומהירות הירח¹ וכו', אך דרכי החישוב שהרמב"ם נותן הם כנראה יצירה עצמאית ומחודשת שלו עצמו, וכדבריו הנ"ל, "יגענו הרבה עד שהמצינו דרכים קרובים".

ולכאורה ענין זה קשור לכך שבחשבון הראשון הרמב"ם נותן כדוגמה לחשבונותיו תאריך משנת ד'תתק"ל, ואילו בחשבון השני הרמב"ם מדבר על תאריך משנת ד'תתקל"ח. ומבואר על כך² שהרמב"ם כתב את הלכות קידוש החודש לראשונה בשנת ד'תתק"ל, ואח"כ הוסיף ותיקן דברים, ולכן כתב שנה אחרת. אמנם מובן שהשינוי מד'תתק"ל לד'תתקל"ח אינו שינוי נקודתי של מילה אחת, אלא שינוי כללי של כל החשבון שהוא נתן כדוגמה. ובפשטות, סיבת שינוי הדוגמה, היא מפני שהוא שינה את החשבון עצמו, דהיינו שבתחלה נתן דרך מסויימת לחשב את ראיית הירח, ואח"כ מצא חשבון פשוט או מדוייק ממנו, ולכן הוצרך לתת דוגמה חדשה, ונתן תאריך חדש בהתאם לאותו זמן. על ומכך אפשר ללמוד כנ"ל, שהיתה כאן יצירה מחודשת של הרמב"ם עצמו, שלקח לו זמן לברר וללבן אותה.

¹ וגם בזה העירו הבקיאים בענין זה, שבנוגע למהלך השמש, אף שהרמב"ם מצטט נתונים שכתבו חכמי האומות לפניו, אך בפרטיות נראה שהוא משנה מעט מדבריהם, ומכשירי המדידה המדוייקים כיום אכן הולכים ומתקרבים לנתונים העולים מדברי הרמב"ם.

² ש"פ חוקת תשד"מ.

דרך חישוב לוח השנה (פרקים ה-ח)

לכאורה הלוח שלנו די פשוט: בהתבסס על הנתון שממולד הירח ועד המולד הבא ישנם 29 וחצי ימים, הרי ששני חדשים הם באמת רק 59 יום. ולכן קבעו חכמים שחדשי השנה יהיו חודש אחד חסר וחודש אחד מלא. 12 חדשים כאלו הם 354 יום.

עונות השנה, חורף אביב וקיץ, תלויים במהלך השמש החוזר על עצמו ב-365 יום. נמצא ש-12 חדשים (= 354 יום) מסתיימים 11 יום לפני שהשמש השלימה את השנה שלה. ואם ניתן לפער זה להצטבר שנה אחר שנה, תוך כמה שנים ראש השנה יחול באמצע הקיץ, וחג הפסח באמצע החורף. ולכן מדי כמה שנים ישנה שנה מעוברת בה מוסיפים חודש כדי להתאים את חדשי השנה של הירח עם עונות השנה של השמש. בלוח שלנו ישנו מחזור קבוע של שנים פשוטות ומעוברות החוזר על עצמו כל 19 שנים (גוי"ח י"א י"ד י"ז י"ט), שמחזור זה סוגר במדויק את הפער שבין מהלך השמש ומהלך הירח. עד לכאן, אלו נתונים קבועים שלא משתנים. ואילו הלוח היה מורכב רק מחשבונות אלו, לא היה צורך בשום חישוב מיוחד בכדי לסדר את הלוח.

* * *

אך האמת היא, שהזמן שבין מולד למולד הוא מעט יותר מ-29 ימים, ובמדויק, כ"ט יום, י"ב שעות, ותשצ"ג חלקים (בשעה אחת יש אלף ושמונים חלקים). ולכן, שני חדשים הם באמת מעט יותר מ-59 יום, ו-12 חדשים הם מעט יותר מ-354 יום. יתרה שתוך שנים ספורות תצטבר לכמה ימים, כך שראש החודש שבלוח יהיה כמה ימים לפני מולד הירח במציאות. ולכן צריך לפעמים להוסיף יום לשנה או להפחית יום, כדי לדייק את החשבון ולהתאים את ראש החודש למולד הירח.

לכן תקנו חכמי ישראל ששני החדשים חשון וכסלו, פעמים יהיו חשון חסר וכסלו מלא, כפי שאמור להיות לפי הסדר הרגיל כנ"ל. פעמים יהיו שניהם מלאים, כך שיתווסף יום לשנה והיא תהיה שנה של 355 יום. ופעמים יהיו שניהם חסרים, כך שיפחת יום מהשנה ויהיו בה רק 353 יום.

נתון זה, אם החדשים חשון וכסלו חסרים או מלאים או כסדרם, אין בו סדר קבוע, והוא דורש חישוב בכל שנה בפני עצמה. והחישוב שברמב"ם מכוון להגיע בסופו של דבר לנתון זה, בשלשה שלבים, כדלקמן:

א. **ידיעת מולד חודש תשרי.** המוצא לחישוב הוא ידיעת אורך הזמן שבין מולד למולד, שהוא כנ"ל כ"ט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים. לפי מספר זה אפשר לדעת גם את אורך הזמן שבין ראש השנה ראש השנה, שהוא 12 פעמים מספר זה. וכן שאר המספרים שהרמב"ם נותן בענין זה, הם כפולות או שאריות של אותו מספר.

לפי המספרים והכללים שהרמב"ם נותן, אפשר בקלות לחשב באיזה יום בשבוע יהיה מולד הירח של חודש תשרי בשנה פלונית, ובאיזה יום בשבוע יהיה המולד של חודש תשרי בשנה שלאחריה. כפי שהרמב"ם מלמד כל זה בפרק ו.

ב. **ידיעת ראש חודש תשרי.** לאחר שנדע לחשב באיזה יום בשבוע יהיה מולד הירח של חודש תשרי בכל שנה שנרצה, נוכל לדעת באיזה יום בשבוע יהיה ראש חודש תשרי – ראש השנה – באותה שנה. דהיינו, או באותו יום ממש, או יום יומיים לאחריו. כפי הכללים בזה שהרמב"ם מלמד בפרק ז.

ג. **ידיעת אורך השנה.** לאחר שאנו יודעים באיזה יום בשבוע יחול ראש השנה בשנה פלונית, ובשנה שלאחריה. אנו יכולים לחשב ולבדוק כמה ימים יש ביניהם, ולפי זה לדעת את אורך השנה. אם השנה ארוכה, הרי שצריך להוסיף לה יום, וחשון וכסלו יהיו שניהם מלאים. ואם השנה קצרה, הרי שצריך להפחית ממנה יום, וחשון וכסלו יהיו שניהם חסרים. כפי שהרמב"ם מלמד בפרק ח.

דרך חישוב ראיית הירח (פרקים יא-חי)

כידוע, ככל שהירח הולך ומתרחק מהשמש, כך הוא נראה לעינינו גדול יותר. בתחלת החודש, הירח נמצא בשמים מזרחית מעט לשמש, ולכן לאחר שהשמש שוקעת באופק המערבי, הירח נראה לזמן קצר בשמיים, עד שגם הוא שוקע מעבר לאופק.

מרחק הירח מהשמש השוקעת, אינו זהה בדיוק למרחק הירח מהאופק בו הוא שוקע. כיון שהירח נוסע בשמים במסלול משלו, ושוקע במערב בנקודה שונה מהנקודה בה שקעה השמש. ככל שמרחק הירח מהאופק בעת שקיעת השמש גדול יותר, הרי שיש יותר זמן עד שקיעת הירח, ויש יותר סיכוי לראות את הירח, גם אם הירח קטן יחסית. אך כשהירח קרוב לאופק, שקיעתו תהיה מהירה, ויש פחות סיכויים לראות את הירח, אלא אם הוא יהיה גדול יחסית.

לכן בכדי לדעת אם יראה הירח בליל פלוני, צריך לדעת את מיקום השמש ברקיע באותו ערב בשעת השקיעה, מיקום הירח באותה שעה, שלפי זה אפשר לחשב את מרחק הירח מהשמש, ולדעת עד כמה הירח יהיה גדול. וכן, צריך לדעת את מרחק הירח מהאופק, שלפי זה אפשר לדעת כמה זמן יקח לירח לשקוע. את הדרך לחשב כל זאת, מלמד אותנו הרמב"ם בפרקים י"א-ח"י. כדלקמן.

*

בפרק י"א הרמב"ם נותן את הכללים כיצד אפשר להגדיר מיקום של נקודה מסויימת בגלגל השמים, וכיצד לחשב את המרחק בין נקודה אחת לשניה. בפרקים י"ב-י"ג הרמב"ם מדריך כיצד למצוא את המיקום המדוייק של השמש ברקיע. ובפרקים י"ד-ט"ו הרמב"ם מדריך כיצד למצוא את המיקום המדוייק של הירח ברקיע.

תנועת השמש והירח היא ממזרח למערב, ולכן ארבעת הפרקים הנ"ל מגדירים את מיקום השמש והירח על ציר מזרח-מערב. אך האמת היא כנ"ל, שהירח והשמש אינם נוסעים על אותו קו ממש, אלא פעמים שהירח צפוני מעט לשמש, ופעמים שמעט דרומי. ולכן בפרק טז הרמב"ם מדריך כיצד לדעת את המרחק בין השמש והירח לצפון או לדרום.

המרחק בין השמש והירח בציר מזרח ומערב נקרא ברמב"ם אורך הירח, והמרחק ביניהם לצפון או לדרום נקרא ברמב"ם רוחב הירח.

לאחר ידיעת כל הנתונים הנ"ל, מגיע הפרק העיקרי, פרק יז, שמדריך כיצד לחשב ולדקדק שוב ושוב עד שמגיעים למרחק המדוייק שבין השמש והירח לאורך ולרוחב, שכנ"ל, ככל שהמרחק יהיה גדול יותר, כך יהיה גדול יותר אור הירח, ותהיה יותר אפשרות לראות אותו. ובנוסף לכך, מתוך מרחקו של הירח מהשמש השוקעת, אפשר להמשיך ולחשב, להוסיף ולהפחית, עד שמוצאים את מרחקו של הירח מהאופק בו הוא שוקע. מרחק זה נקרא, בלשון הרמב"ם "קשת הראיה".

משני נתונים אלו (המרחק שבין הירח והשמש, והמרחק שבין הירח והאופק) ומההשוואה ביניהם אפשר לדעת אם יראה הירח באותו לילה או לא יראה. כי כנ"ל, כשקשת הראיה תהיה קצרה יותר, צריך שאורך הירח, דהיינו מרחקו מהשמש, יהיה גדול יותר. וככל שקשת הראיה תהיה ארוכה יותר, כך יספיק גם אורך קצר וירח קטן. לוח ההשוואה בין קשת הראיה ואורך הירח נקרא ברמב"ם "קצי הראיה". כל זה, בפרק יז כנ"ל.

בסיום הענין בפרק ח"י הרמב"ם מוסיף שגם במקרים שהחשבון נותן שהירח יראה, יש להתחשב בענינים ארציים כמו מזג אויר וכיו"ב. ומלמד את הדינים כיצד לנהוג במקרים כאלו שהירח לא נראה למרות שלפי החשבון אמור להיראות.

מפרשי הלכות קידוש החודש

מפרשי הרמב"ם הרגילים, המגיד משנה והכסף משנה וכו', כשהגיעו להלכות קידוש החודש עמדו מלפרש³. גם הראב"ד בעל ההשגות כותב בהלכות אלו רק השגה אחת, ובתוכה כתב "המחבר הזה מתגדר מאד ומתפאר בחכמה הזאת. . . ואני איני מאנשיה כי גם רבותי לא הגיעו אליה, על כן לא נכנסתי בדבריו לבדוק אחריו". רק הלחם משנה המשיך לכתוב גם על הלכות קידוש החודש, אך רק על ארבעת הפרקים הראשונים, שכנ"ל, הם פרקים הלכתיים "רגילים". ומשם ואילך עמד מלפרש.

על הלכות אלו נכתב פירוש מיוחד, הנדפס בדפוסים בצד הרמב"ם מימין ומשמאל. פירוש זה נכתב על ידי רבי עובדיה ברבי דוד ברבי עובדיה⁴, בשנת ה'פ"ה⁵, מאה חמישים שנה אחר כתיבת הלכות אלו על ידי הרמב"ם.

כמאתיים שנה לאחר מכן, בדור שלאחר גירוש ספרד, היה הרלב"ח – רבי לוי בן חביב – מרבני ירושלים. הרלב"ח מפורסם בין היתר במחלוקתו על חידוש הסמיכה. כי כשרבי יעקב בירב רצה לחדש את הסמיכה בצפת, שלח לירושלים כתב סמיכה לרלב"ח. אך הרלב"ח התנגד לרעיון וחלק עליו בסדרת קונטרסים שנדפסו אח"כ בשו"ת הרלב"ח.

הרלב"ח העיד על עצמו⁶ בנוגע להלכות קידוש החודש, "בחכמה הזאת לא זכיתי ללמוד דבר ממלמדי כי אם מעצמי בספרים, וגם זה לא ברוב פנאי כי אם בזמן שהייתי לוקח לעצמי ופורק מעל ראשי עול משא טורח עבודת עם הקדש מעט מזער".

הרלב"ח כתב חיבור קצר בשם דרך הקודש, המבוסס על פרקים יב-יז בהלכות קידוש החודש, שכנ"ל, פרקים אלו מורים את הדרך לדעת מתי יראה הירח. בחיבורו הוא מכניס את החשבונות שהרמב"ם נותן לתוך טבלאות מסודרות, ומציג בצורה מקוצרת וברורה את סדר החישוב שלב אחר שלב, עם מעט ביאור על משמעותו של כל חשבון. חיבור זה נדפס בתוך שו"ת הרלב"ח.

מלבד חיבור זה הרלב"ח כתב ג"כ ביאור על כמה הלכות בתוך הלכות קידוש החודש. ביאור הנדפס בדפוסים מתחת לדברי הרמב"ם. מלכתחילה הרלב"ח לא בא לבאר את כל ההלכות, אלא רק נקודות מסוימות שראה שדורשות ביאור מיוחד. עד שמגיע לפרק י"ז, שכנ"ל, פרק זה הוא הסך הכל של כל החשבון, ואת פרק זה הוא מבאר כולו מתחלתו עד סופו.

הרלב"ח בביאורו עוקב אחר דברי המפרש רבי עובדיה שקדם לו. כשנראה לו, הוא מציין את דבריו לשבח, אך פעמים רבות הוא מבטל את דבריו ודוחה אותם, וגם מציין שדברי המפרש נכתבו באריכות יתירה, והוא יכתוב תחתיו בצורה ממוקדת יותר.

³ בסוף פרק ד הכסף משנה מעתיק את השגת הרמ"ה על הרמב"ם, ואינו מוסיף משלו.

⁴ כפי שחותרם בהקדמתו.

⁵ כפי שמציין בסוף ביאורו לפרק ח.

⁶ רפ"ב.

הלחם משנה, שכותב על ד' הפרקים הראשונים כנ"ל, דברי הרלב"ח כבר היו לפניו, והוא מציין אליו⁷ ומשבח את דבריו. לדברי המפרש הוא כמעט ואינו מתייחס, מלבד שלשה⁸ מקומות שבהם מביא את דבריו בכדי להקשות עליהם ולדחותן.

* * *

בפרטיות יותר, בנוגע לפירוש הרלב"ח, יש לפרט ולציין המעלות המיוחדות שבפירושו.

א. **הסדר.** הרלב"ח כותב בצורה מסודרת, דהיינו שמודיע מראש מה הולך להיות מהלך הענינים של דבריו, וכמה קושיות הולך לשאול. ותוך כדי ביאור ופלפול הוא מציין, שבשלב זה מתורצת קושיה פלונית, ובשלב זה מתורצת קושיה פלונית. כך שגם במקומות שמאריך בדבריו קל לעקוב אחר מהלך הענינים בלי להתבלבל.

ב. **הניתוח.** ניתוח דק ועדין של מה שנאמר, בגמרא או ברש"י ובתוספות, או ברמב"ם. ניתוח של מה שנאמר, ולמה נאמר, ומה לא נאמר.

ג. **הדקדוק.** כשמפרש את דברי הרמב"ם, אינו מפרש רק את תוכן דבריו בכללות, אלא גם מסב את תשומת לב הלומד שבמקום פלוני הרמב"ם השתמש בביטוי כזה, ובמקום פלוני השתמש בביטוי שונה, ומבאר הטעם לכך. זאת גם שמדובר בדברים טפלים לכאורה שאינם נוגעים ישירות להבנת הדברים.

ד. ועוד והוא העיקר, **הביטול.** כמתאים לחסיד.

במקום אחד⁹ הרלב"ח מביא דברי התוספות במסכת ר"ה, ומקשה עליו מכמה כיוונים, עד שנראה שמי שאמר את דברי התוספות לא תפס את משמעות דברי הגמרא ולא משמעות דברי רש"י וכו'. ולכן כותב הרלב"ח, "ואי לאו דמסתפינא הייתי אומר שהיא הגהה מתלמיד, ואינם דברי רבני גדולים כהם". אך למרות זאת הרלב"ח ממשיך וכותב, "ואם אינו כן אלא שהם דברי בעלי התוספות, הרי כאילו עבר הקולמוס על מה שכתבתי בזה, כי כל דבריהם אמת ודעתי הקצרה לא יכלה להשיגם".

ועוד יותר זה ניכר בסיום פירושו, לאחר שביאר כל הצריך ביאור בהלכות קידוש החודש, העלה קושיה שנתקל בה, שכאשר עוקבים אחר החשבונות של הרמב"ם בשאלה האם יראה הירח בליל פלוני, נראה לכאורה שבאחד החשבונות הרמב"ם מצריך מספרים גבוהים יותר מהראוי.

אך כותב על כך הרלב"ח, "ואם באתי לחשוד ולומר כי שמא ח"ו לא דקדק הרב בדבריו, ירא אני פן ישרפני בהבל פיו". ואז הוא מספר על רבי אברהם זכות (שהיה מומחה גדול בחכמת התכונה) שכתב גם כן בענינים אלו, ונעמד גם כן על אותו קושי בדברי הרמב"ם, וכתב שהרמב"ם טעה בדבריו. אך ראה זה פלא, שבאותן מקומות שהוא דחה דברי הרמב"ם, באותן מקומות הוא עצמו נכשל וטעה בדברים פשוטים. כפי שמציין הרלב"ח בפרטיות. ומסיים הרלב"ח, ש"לעניות דעתי לא קרה לו זה אלא לעונש מה שכתב על הרב שטעה או ששגג. . . וקרה לו בזה מה שאמרו ז"ל כל המתיהר חכמתו ניטלת ממנו, ואין לך יוהרא גדולה מלחשוב על הרב תועה".

⁷ פ"ב הי"ט. פ"ג הי"ו.

⁸ רפ"ב, רפ"ג, ספ"ג.

⁹ פ"ב הי"ט.

אך מסתבר שהרלב"ח לא היה סתם חסיד, אלא היה חב"דניק דוקא, שאינו מסתפק באמונה לבדה, אלא מחונך לכך שכל מה שאפשר להשיג בשכל הוא משתדל להשיג. ולכן הרלב"ח לא הסתפק באמונה הפשוטה שהרמב"ם בודאי צודק, אלא המשיך להשתדל ולחקור עד שאכן מצא ביאור בדברים. ונקודת דבריו, שיש הבדל בין החשבון התיאורטי של מהלך השמש והירח בשמים, לבין המציאות בפועל על הארץ. וגם אם החשבון התיאורטי נותן שהירח החדש כבר אמור להראות, אך יתכן שבפועל זה לא יקרה מפני מזג האויר וכיו"ב, אלא אם כן הירח יהיה גדול יותר. ולכן יש הבדל בין המספרים שהרמב"ם נתן במקום אחד, בחשבון התיאורטי, לבין המספרים שנתן במקום אחר, שם הוא מגיע לחישוב הראיה בפועל ממש.

וגם תירוץ זה הוא מוכיח מתוך דברי הרמב"ם גופא, על פי דרכו לדקדק בלשונו כנ"ל, שבחשבון התיאורטי הרמב"ם כותב "יראה הירח" סתם, ובחשבון המעשי הרמב"ם כותב "יראה הירח בכל ארץ ישראל". ששינוי לשון זה, שנראה סתמי לכאורה, מתאים לביאורו של הרלב"ח.